

**Co-funded by
the European Union**

**AKTIVAČNÝ SCENÁR LEKCIE
vypracovaný v rámci projektu
„INOVÁCIE V ŠKOLSKEJ VÝCHOVE“**

TÉMA:

**Odolnosť voči manipulácii – ako byť uvedomelým prijímateľom
informácií?
(Rozvoj digitálnych a občianskych kompetencií)**

1. Ciele hodiny

Žiak:

- rozumie, čo je informačná manipulácia a aké techniky využíva,
- pozná základné stratégie ochrany pred manipuláciou na internete,
- dokáže uvedomelo analyzovať mediálne posolstvo, oddeľujúc fakty od názorov a emócií,
- rozvíja schopnosť kritického myslenia, reflexie a zodpovednosti za vlastné rozhodnutia na internete,
- pozná nástroje a inštitúcie podporujúce spoľahlivé využívanie informácií (fact-checking, mediálna výchova).

2. Cieľová skupina

Žiaci základných škôl

3. Metódy vyučovania

- Brainstorming
- Mini-prednáška
- Skupinové cvičenia
- Moderovaná diskusia
- Individuálna práca – reflexia

**Co-funded by
the European Union**

4. Učebné pomôcky / zdroje

- Súbor ukážkových správ (pravdivé, zmanipulované, clickbait)
- Infografika „10 signálov informačnej manipulácie“
- Flipchart alebo interaktívna tabuľa
- Prístup na fact-checkingové stránky (Demagog.org.pl, EUvsDisinfo.eu, Manipulátori.cz)
- Lepiace lístky na tvorbu zoznamu zásad

5. Priebeh hodiny (trvanie: 45 min)

5.1 Úvod – dá sa nás ľahko zmanipulovať? (5 min)

Forma: brainstorming + krátke príklady

Priebeh:

Učiteľ začína hodinu otázkami, aby podnietil žiakov k premýšľaniu o ich vlastných skúsenostiach na internete.

Otázky pre žiakov:

- Stalo sa vám, že ste klikli na senzačný titulok alebo zdieľali príspevok, ktorý sa neskôr ukázal ako nepravdivý?
- Prečo niekedy veríme správam len preto, že znejú „pravdivo“ alebo „naliehavo“?
- Aké emócie (napr. strach, pobúrenie, zvedavosť, nádej) spôsobujú, že sme menej opatrní pri overovaní informácií?
- Stalo sa vám, že po prečítaní niečoho na internete ste chceli okamžite reagovať, skôr než ste si overili, či je to pravda?

Doplňkový aktivizačný prvok:

Učiteľ uvedie 2–3 krátke príklady zmanipulovaných (vymyslených) titulkov alebo správ, napr.:

- „Nový zákon zakáže mladým do 16 rokov používať internet – prečítaj si, kým nebude neskoro!“
- „Odborníci varujú: voda z kohútika spôsobuje vážne choroby!“

Žiaci majú povedať, aké emócie v nich takéto správy vyvolávajú a či sú ochotní im uveriť bez overenia.

Odborné informácie pre učiteľa (na zhrnutie brainstormingu):

- Manipulácia je vedomé pôsobenie na príjemcov prostredníctvom emócií, poloprávd alebo náznakov, aby ich naviedla na určité konanie alebo myslenie.
- Cieľom manipulácie nie je informovať, ale ovplyvniť – často proti našim záujmom alebo bez úplného prístupu k faktom.
- Manipulácia funguje, pretože náš mozog reaguje rýchlejšie na emócie než na analýzu faktov

Projekt spolufinancovaný Európskou úniou

**Co-funded by
the European Union**

– keď sa bojíme, sme prekvapení alebo rozrušení, tak ľahšie uveríme.

- **Odolnosť voči manipulácii** znamená schopnosť uvedomelého prijímania obsahu, rozpoznávania manipulatívnych techník, overovania zdrojov a rozhodovania sa na základe spoľahlivých informácií.

5.2 Definície a príklady (10 min)

Forma: mini-prednáška s prvkami ústneho kvízu, kontrolné otázky na porozumenie.

Definície:

1. Informačná manipulácia

- Zámerné využívanie emócií, poloprávd, vynechaní, náznakov alebo falošných údajov, aby sa ovplyvnili názory, rozhodnutia alebo správanie príjemcov.
- Cieľom nie je spoľahlivé informovanie, ale presvedčenie príjemcu k určitému konaniu alebo mysleniu (napr. dať „like“, kúpiť produkt, zmeniť politické názory).

2. Odolnosť voči manipulácii

- Schopnosť uvedomelo prijímať obsah, všímať si, kedy sa niekto pokúša pôsobiť na nás emóciami alebo falošnými informáciami.
- Zahŕňa schopnosť overovať zdroje, kontrolovať fakty, porovnávať rôzne pohľady a rozhodovať sa na základe spoľahlivých údajov.

3. Kritické myslenie

- Proces aktívneho analyzovania obsahu: kladenie otázok („kto to napísal?“, „odkiaľ táto informácia pochádza?“, „sú dôkazy?“), odlišovanie faktov od názorov a vyhýbanie sa unáhleným záverom.
- Chráni nás pred šírením fake news, aj keď sú populárne alebo emocionálne atraktívne.

4. Uvedomelý prijímateľ informácií

- Osoba, ktorá neverí nekriticky každej správe, overuje jej zdroj, hľadá potvrdenie v rôznych médiách, rozpoznáva emocionálny jazyk a manipulatívne techniky.

Príklady manipulácie:

1. Tituly plné emócií:

- „Lekári skrývajú pravdu – pozri šokujúce dôkazy!“
- Vyvolávajú strach, hnev alebo senzáciu, aby prinútili kliknúť, bez dôkazov o pravdivosti informácie.

2. Vytrhnuté fotografie z kontextu:

- Fotografia protestu z inej krajiny použitá na ilustráciu „nepokojov v Európe“.

**Co-funded by
the European Union**

- Manipulácia spočíva v zmene významu obrazu bez uvedenia pravého zdroja.
- 3. **Odkazovanie na anonymných expertov:**
 - „Známy lekár varuje pred vodou z kohútika – je to jed!“ – bez mena, výskumu, odkazu na správu.
 - Zdanie dôveryhodnosti, ktoré sa nedá overiť.
- 4. **Masové opakovanie tej istej správy:**
 - Takzvané digitálne echo – mnoho účtov a portálov zdieľa rovnaký nepotvrdený obsah, aby vyzeral ako fakt.
- 5. **Manipulatívne grafiky alebo meme:**
 - Spájajú emocionálny obraz s krátkym, šokujúcim sloganom, ktorý sa ľahko pamätá a zdieľa, aj bez prečítania celého obsahu.

Ústny kvíz (po mini-prednáške):

Učiteľ položí žiakom otázky, aby overil porozumenie:

- Ktorá zo správ môže byť manipuláciou? Prečo?
- Znamená emocionálny jazyk v titulku vždy nepravdu?
- Akú otázku sa oplatí položiť, skôr než klikneme na „zdieľať“?
- Čo môže naznačovať, že „odborník“ v článku je vymyslený?

5.3 Cvičenie – „Ako rozpoznať manipuláciu?“ (15 min)

Forma: skupinová práca (3–5 osôb)

Cieľ: rozvíjať schopnosť rozpoznávať manipulatívne techniky v správach a vedome na ne reagovať.

Inštrukcia pre učiteľa:

1. Rozdel triedu na skupiny po 3–5 žiakov.
2. Rozdaj každej skupine súbor 4 krátkych správ (môžu byť vo forme titulkov, krátkych príspevkov zo sociálnych sietí alebo úryvkov z článkov):
 - 2 správy spoľahlivé (s pravými zdrojmi, faktami, podpísaným autorom).
 - 2 správy zmanipulované (emocionálny jazyk, chýbajúce zdroje, odkazovanie na anonymných „odborníkov“, senzačné slogany).

Súbor správ

Spoľahlivé

Co-funded by the European Union

1. Titulok článku (spravodajský portál „Veda pre všetkých“)
„Poľskí žiaci získali zlato na medzinárodnej matematickej súťaži“
Zdroj: Veda pre všetkých, autor: Anna Kowalska
Text: „Tím z Varšavy získal prvé miesto v súťaži v Prahe, kde porazil 20 tímov z celej Európy.“
2. Príspevok na Facebooku – profil mestskej knižnice
„V sobotu vás pozývame na knižný bazár – bude možné vymeniť si knihy alebo ich darovať knižnici. Podrobnosti na našej stránke.“
Zdroj: Oficiálna stránka Mestskej knižnice v Krakove
Autor: Mestská knižnica

Zmanipulované

3. Príspevok na sociálnych sieťach – anonymný profil
„Školy v Poľsku už čoskoro zavedú povinné vyučovanie od 7:00 ráno! Známy učiteľ mi povedal, že je to už isté, hoci sa o tom ešte nehovorí.“
(Chýba zdroj, odvolávanie sa na „známeho“, senzačný tón)

4. Úryvok článku z neznámeho blogu
„Vedci bijú na poplach: čítanie papierových kníh môže škodiť očiam! Odborníci varujú, že je lepšie úplne prejsť na obrazovky.“
(Chýbajú konkrétne mená odborníkov, žiadne výskumy, zveličovanie hrozby)

Úlohy pre skupiny:

1. **Identifikácia signálov manipulácie:**
 - Ukážte v texte prvky, ktoré môžu naznačovať manipuláciu, napr.:
 - emocionálny jazyk („šok!“, „skrývajú pravdu!“, „katastrofa visí vo vzduchu“),
 - chýbajúci autor alebo neznámy zdroj,
 - odkazovanie sa na „tajné dokumenty“ či „anonymných expertov“,
 - protichodné alebo neoverené číselné údaje.
2. **Analýza emócií:**
 - Určte, aké emócie sa autor snaží vyvolať (napr. strach, hnev, pobúrenie, zvedavosť, pocit ohrozenia).
 - Zamyslite sa, prečo autor použil takéto emócie – snaží sa prinútiť k reakcii, kliknutiu, zdieľaniu alebo zmene názoru?
3. **Návrh overenia:**
 - Zapište, ako možno skontrolovať pravdivosť informácie, napr.:
 - použiť fact-checkingové portály (Demagog.org.pl, EUvsDisinfo, Manipulatoři.cz),
 - porovnať s oficiálnymi vyhláseniami inštitúcií (ministerstvo, WHO, polícia),
 - overiť v nezávislých, uznávaných médiách.
4. **Doplňte tabuľku:**

**Co-funded by
the European Union**

**Obsah
správy**

**Signály manipulácie (jazyk, zdroje,
údaje)**

**Ako
overiť?**

**Je dôveryhodné?
(ÁNO/NIE)**

Diskusia:

- Každá skupina si vyberie jednu správu a predstaví svoje závery (2–3 minúty).
- Učiteľ zdôrazní v zhrnutí:
 - manipulácia pôsobí hlavne cez emócie a nedostatok kritického myslenia,
 - emocionálny jazyk nie je dôkazom pravdy,
 - odolnosť voči manipulácii = kontrola zdrojov, hľadanie dôkazov, kladenie otázok.

5.4 Diskusia – ako byť odolným voči manipulácii? (8 min)

Forma: moderovaná diskusia v triede alebo v kruhu

Cieľ: upozorniť žiaka, že odolnosť voči manipulácii je zručnosť, ktorú možno rozvíjať prostredníctvom uvedomelého používania informácií, rozpoznávania manipulatívnych techník a budovania dobrých digitálnych návykov.

Návrhy otázok na diskusiu:

- 1. Prečo manipulácia funguje, aj keď je správa absurdná?**
 - Ako môžu emócie (strach, zvedavosť, nádej) zatieniť logické myslenie?
 - Robí fakt, že sa niečo na internete opakuje viackrát, že tomu ľahšie uveríme (efekt opakovania)?
- 2. Rozpoznávame vždy emócie, ktoré nás majú riadiť?**
 - Aké slová alebo obrazy v nás vyvolávajú najsilnejšie reakcie?
 - Všimame si, keď sa nás niekto snaží vyprovokovať alebo vystrašiť na internete?
- 3. Ako môžeme posilniť svoju odolnosť voči manipulácii na internete?**

Projekt spolufinancovaný Európskou úniou

**Co-funded by
the European Union**

- Aké nástroje alebo stránky pomáhajú pri overovaní informácií?
 - Môže rozhovor s inými pomôcť odlíšiť pravdu od nepravdy?
 - Ako sa vyhnúť situáciám, keď veríme len preto, že správa je v súlade s našimi názormi (efekt potvrdenia)?
- 4. Aké návyky sa oplatí mať, aby sme sa nedali oklamať?**
- Čítať celé články, nielen titulky.
 - Overovať autora a zdroj informácie.
 - Porovnávať správy v rôznych portáloch alebo jazykoch.
 - Zdržať sa zdieľania, kým si obsah neoveríme.
 - Uvedomele analyzovať svoje emócie po prečítaní správy („nesnaží sa ma to naschvál nahnevať/vystrašiť, aby som to zdieľal?“).

Záveru učiteľa:

- Manipulácia pôsobí najmä cez emócie, preto kľúčom k odolnosti je schopnosť ich rozpoznať a uvedomelo reagovať na mediálne posolstvá.
- Kritické myslenie a overovanie faktov sú základné nástroje obrany proti dezinformácii.
- Budovanie dobrých digitálnych návykov (overovanie zdrojov, rôznorodosť informácií, vyhýbanie sa impulzívnemu zdieľaniu obsahu) chráni nás aj iných pred manipuláciou.
- Odolnosť voči manipulácii je zručnosť, ktorú možno rozvíjať denne – prostredníctvom praxe, rozhovorov a uvedomelého používania internetu.

5.5 Zhrnutie a reflexia (7 min)

Forma: individuálna práca + spoločná práca na tabuli

Priebeh:

1. Individuálna práca (3–4 min):

Žiaci si do zošitov alebo na lístky zapisujú svoje reflexie, dopĺňajúc vety:

- „Pochopil/a som, že manipulácia na internete...“
- „Najviac podozrivé v zmanipulovaných správach je...“
- „Aby som bol/a odolný/á voči manipulácii, nabudúce...“
- „Jedna vec, ktorú si zapamätám z tejto hodiny, je...“ (doplnková veta na upevnenie záverov).

2. Spoločná triedna práca (3–4 min):

- Dobrovoľní žiaci prečítajú svoje vety alebo učiteľ vyberie niekoľko anonymných odpovedí.
- Na základe odpovedí trieda vytvorí zoznam „**5 zásad odolného prijímateľa informácií**“.
- Učiteľ napíše zásady na tabuľu alebo flipchart a žiaci si ich prepíšu do zošitov.

**Co-funded by
the European Union**

Príklad zoznamu, ktorý možno doplniť o návrhy žiakov:

1. Overujem zdroj a autora informácie, skôr než jej uverím.
2. Neverím emocionálnym sloganom, kým nenájdem dôkazy a spoľahlivé údaje.
3. Hľadám potvrdenie v iných, nezávislých médiách alebo na fact-checkingových portáloch.
4. Premýšľam, kto môže získať na tejto správe a prečo bola publikovaná.
5. Nezdieľam obsah, ktorý som si neoveril/a, aj keď sa zdá zaujímavý alebo šokujúci.
6. Analyzujem svoje emócie po prečítaní správy – nesnaží sa mnou niekto manipulovať? (doplnkový bod na zváženie).

Záveru učiteľa:

- Manipulácia funguje, pretože využíva naše emócie, nedostatok času a zvyky na internete.
- Uvedomelý prijímateľ je ten, kto sa zastaví, overí, premyslí a až potom reaguje.
- Schopnosť rozpoznávať manipuláciu je súčasťou digitálnej hygieny a občianskej zodpovednosti – chráni nielen nás, ale aj ostatných používateľov internetu pred dezinformáciou.

6. Slovník pojmov – Odolnosť voči manipulácii

Pojem	Definícia
Informačná manipulácia	Zámerné pôsobenie na príjemcov prostredníctvom emócií, poloprávd, náznakov a vynechávania faktov, aby sa ovplyvnili ich rozhodnutia.
Fake news	Nepravdivá alebo zmanipulovaná správa, ktorá vyzerá ako pravdivá.
Kritické myslenie	Analyzovanie informácií, kladenie otázok, overovanie zdrojov, vyvodzovanie nezávislých záverov.
Informačná bublina	Jav, keď nám algoritmy ukazujú iba obsah zhodný s našimi názormi, čím obmedzujú prístup k iným pohľadom.
Fact-checking	Proces overovania pravdivosti informácií v spoľahlivých zdrojoch, realizovaný expertmi alebo nezávislými organizáciami.
Odolnosť voči manipulácii	Schopnosť uvedomelo prijímať obsah, rozpoznávať manipulatívne techniky a rozhodovať sa na základe faktov.

7. Metodický sprievodca pre učiteľa

1. Príklady a výber materiálov

Projekt spolufinancovaný Európskou úniou

**Co-funded by
the European Union**

- Používaj fiktívne, neutrálne alebo medzinárodné správy, aby sa predišlo napätiu spojenému s lokálnymi politickými či svetonázorovými udalosťami.
- Vyberaj rôzne formáty obsahu: titulky, krátke príspevky, grafiky, screenshoty zo sociálnych sietí, úryvky článkov alebo videí.
- Vyhýbaj sa príkladom, ktoré by mohli u žiakov vyvolať strach, pocit ohrozenia alebo urážať akékoľvek spoločenské skupiny.
- Je vhodné používať aj „prehnané“ príklady (napr. s humorom alebo nadsádzkou), ktoré uľahčia zachytenie manipulatívnych techník, ešte predtým, než žiaci prejdú k ťažším, jemnejším prípadom.

2. Učebné materiály

- Súbor titulkov a krátkych správ – 2 spoľahlivé, 2 zmanipulované na skupinovú analýzu.
- Tabuľka na analýzu: stĺpce „Obsah správy“, „Signály manipulácie“, „Ako overiť?“, „Je dôveryhodné?“.
- Infografika „10 signálov manipulácie“ – napr.:
 - chýbajúci zdroj,
 - anonymní experti,
 - prehnaný, emocionálny jazyk,
 - vytrhnuté údaje alebo fotografie z kontextu,
 - falošné citáty,
 - opakovanie tej istej správy na viacerých miestach,
 - naznačovanie „tajných informácií“,
 - titulky protirečiace obsahu článku,
 - nedostatok dôkazov na podporu tvrdenia,
 - nadmerné používanie veľkých písmen a výkričníkov.
 - Zoznam fact-checkingových portálov (PL, CZ, SK, EÚ), napr.:
 - Poľsko: Demagog.org.pl, Konkret24
 - Česko: Manipulatori.cz
 - Slovensko: Demagog.sk
 - EÚ: EUvsDisinfo.eu, EDMO.eu

3. Moderovanie diskusie

- Klásť otvorené otázky, napr.:
 - „Prečo si myslíš, že táto správa manipuluje príjemcom?“
 - „Aké emócie sa snaží autor vyvolať?“
 - „Ako by si to overil v spoľahlivých zdrojoch?“
 - Povzbudiť žiakov, aby zdôvodňovali svoje názory a ukázať, že manipulácia často

Projekt spolufinancovaný Európskou úniou

**Co-funded by
the European Union**

pôsobí cez emócie, nie cez fakty.

- Nehodnotiť odpovede – aj nesprávna odpoveď je príležitosťou na učenie.

4. Bezpečná atmosféra

- Zdôrazniť, že každý človek sa môže stať obeťou manipulácie, pretože falošný obsah je často veľmi profesionálne spracovaný a využíva psychológiu príjemcov.
- Nezosmiešňovať ani nekritizovať žiakov, ktorí priznajú, že niekedy uverili fake news alebo zmanipulovanej správe.
- Uplatňovať zásadu: „učíme sa, nehodnotíme“ – cieľom je rozvoj zručností, nie trestanie chýb.

5. Možné rozšírenia hodiny

• Mini-projekt „Týždeň bez manipulácie“:

- Žiaci niekoľko dní zapisujú príklady správ, ktoré v nich vyvolávajú pochybnosti.
- Na nasledujúcej hodine spoločne analyzujú obsah, pomocou tabuľky a zásad fact-checkingu.

• **„Mapa manipulácie“** – plagát v triede zobrazujúci najčastejšie manipulatívne techniky, vypracovaný žiakmi.

• **Cvičenie vo dvojiciach:** hranie scénok „novinár – čitateľ“, kde sa žiak učí klásť otázky, aby si overil dôveryhodnosť informácií.

Zdroje vedecké a vzdelávacie

Medzinárodné:

- EDMO – European Digital Media Observatory – <https://edmo.eu>
- EUvsDisinfo – European External Action Service – <https://euvsdisinfo.eu>
- UNESCO – Media and Information Literacy Curriculum for Teachers – <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000192971>
- OECD – Combatting Online Misinformation – <https://www.oecd.org>
- Council of Europe – Information Disorder Reports – <https://www.coe.int>

Poľsko:

- Demagog.org.pl – <https://demagog.org.pl>

**Co-funded by
the European Union**

- Konkret24 – <https://konkret24.tvn24.pl>
- Niebezpiecznik.pl – <https://niebezpiecznik.pl>

Česko a Slovensko:

- Manipulátoři.cz – <https://manipulatori.cz>
- Demagog.cz – <https://demagog.cz>
- Demagog.sk – <https://demagog.sk>
- Infosecurity.sk – <https://infosecurity.sk>

